

ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ - ΝΑΠΗ

Γνωριμία με τον Τόπο και τους Κατοίκους του

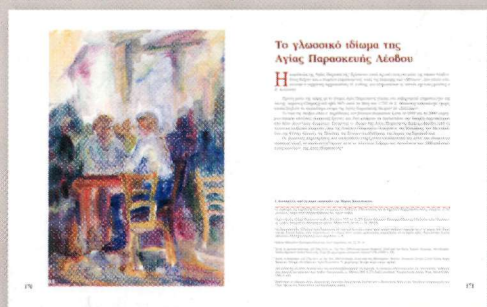
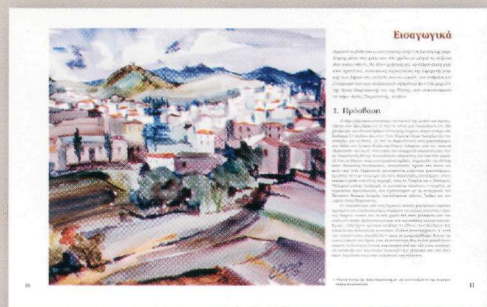
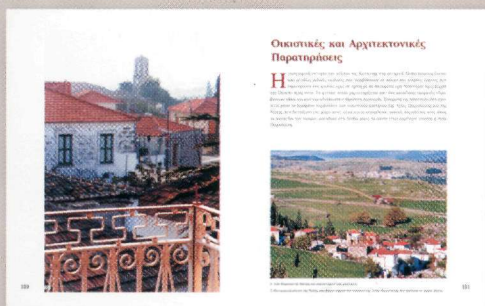
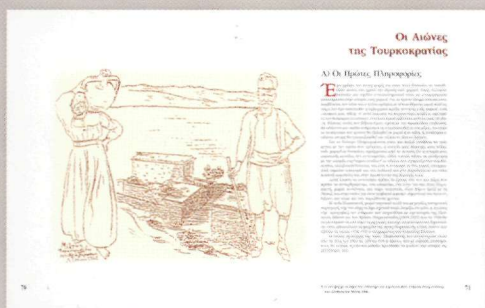
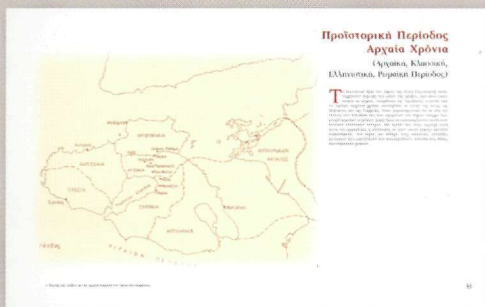
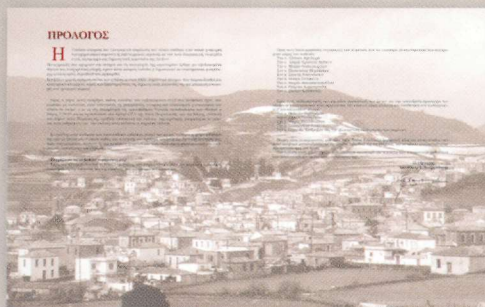

ΔΗΜΟΣ ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

Πίνακας Περιεχομένων

Σελίδες

ΧΡΙΣΤΟΦΑΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ, ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Πρόλογος.....	8
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΑΛΛΙΝΤΖΗ: Εισαγωγικά.....	10
ΛΙΛΛΙΑΝ ΑΧΕΙΛΑΡΑ: Προϊστορική περίοδος-Αρχαία χρόνια.....	32
ΑΘΗΝΑ-ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΛΟΥΠΟΥ, ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Παλαιοχριστιανική Βυζαντινή περίοδος.....	54
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ: Οι αιώνες της Τουρκοκρατίας.....	70
ΣΤΡΑΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ: Από τα νεότερα και σύγχρονα χρόνια.....	82
ΜΑΙΡΗ ΤΣΙΤΙΜΑΚΗ: Οικιστικές και αρχιτεκτονικές παρατηρήσεις.....	100
ΜΑΡΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ο λαϊκός βίος.....	136
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ: Το Πανηγύρι του Ταύρου.....	158
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΤΣΟΥΛΕΑΣ: Το γλωσσικό ιδίωμα της Αγίας Παρασκευής Λέσβου.....	170
Γλωσσάριο διαλεκτικών λέξεων.....	176
Λεξιλόγιο επιστημονικών όρων.....	180
Περίληψη στα Αγγλικά.....	188

Milena
Thompson
Denver, Colorado
November 1943

Οι Αιώνες της Τουρκοκρατίας

Α) Οι Πρώτες Πληροφορίες

Έχω γράψει και άλλες φορές ότι είναι πολύ δύσκολο να τοποθετήσει κανείς στο χρόνο την ίδρυση ενός χωριού, όπως, άλλωστε, δύσκολο και σχεδόν αντιεπιστημονικό είναι να αναφερόμαστε μονοσήμαντα στην ιστορία ενός χωριού. Για το πρώτο ζήτημα εύκολα αντιλαμβάνεται το λόγο και ο πλέον αμύητος σε τέτοια θέματα, αφού ποτέ ως τώρα δεν έχει εντοπισθεί η ληξιαρχική πράξη γέννησης ενός χωριού, ενός οικισμού, μιας πόλης γι' αυτό άλλωστε τις περισσότερες φορές οι αφηγήσεις των διάφορων οικιστικών συνόλων προσλαμβάνουν μυθολογική επένδυση. Κάποιες αιτίες που βέβαια έχουν σχέση με την προσπάθεια επιβίωσης, θα ωθήσουν μια ομάδα ανθρώπων να εγκατασταθεί σε ένα μέρος, το οποίο με το πέρασμα του χρόνου θα εξελιχθεί σε χωριό ή σε πόλη, ή, αντίστροφα, κάποια στιγμή θα εγκαταλειφθεί για κάποιους άλλους λόγους.

Για το δεύτερο ζήτημα - μολονότι είναι πιο παλιά συνήθεια να γράφεται, με τον τρόπο που γράφεται, η ιστορία μιας περιοχής, μιας πόλης, ενός χωριού - οι δυσκολίες προέρχονται από το γεγονός ότι η ιστορία μιας οικιστικής μονάδας δεν αυτονομείται, αλλά νοείται πάντα σε συνάρτηση με την ιστορία ευρύτερων συνόλων οι κύκλοι που σχηματίζονται συμπλέκονται, αλληλοκαλύπτονται, και έτσι η αναφορά σε ένα χωριό, υποχρεωτικά σημαίνει αναφορά και στο διπλανό και στο παραδιπλανό και στην κοντινή κομόπολη και στην πρωτεύουσα της περιοχής κ.ο.κ.

Αυτά λοιπόν τα αυτονόητα πρέπει να έχουμε στο νου και τώρα που πρέπει να συναρθρώσουμε, όσο μπορούμε, ένα λόγο για την Αγία Παρασκευή, χωριό, κοινότητα, και τώρα τελευταία, έδρα Δήμου (μαζί με τη Νάπη), και στην ουσία για έναν λεσβιακό οικισμό, σημαντικό για πολλούς λόγους και τώρα και στα παρελθόντα χρόνια.

Η Αγία Παρασκευή, χωριό αγροτικό αλλά και με μεγάλη πνευματική παραγωγή, είχε την τύχη να βρει σχετικά νωρίς (νομίζω ότι μόνο η Αγιάσος είχε προηγηθεί) τον άνθρωπο που ασχολήθηκε με την ιστορία της. Πρόκειται βέβαια για τον Χρίστο Παρασκευαΐδη (1869-1937) που το 1936 θα συγκεντρώσει σε ένα τόμο τις εργασίες που είχε αποσπασματικά δημοσιεύσει στην εβδομαδιαία εφημερίδα της Αγίας Παρασκευής «Νέος Αγών» που εξέδιδε τη διετία 1934 - 1935 ο συγχωριανός του Ευριπίδης Πλάτων.

Ο λόγιος σχολάρχης της Αγίας Παρασκευής που συγκέντρωνε υλικό από τα τέλη του 19ου αι. γίνεται έτσι ο πρώτος που με σοβαρό, επιστημονικό, θα λέγαμε, τρόπο και μέθοδο προσπαθεί να φωτίσει την ιστορία της γεννέτειράς του.

Με τις πηγές που είχε στη διάθεσή του και την όποια ιστορική ετοιμότητα επιχειρεί να προσεγγίσει τις παραχές του οικισμού της Αγίας Παρασκευής. Στην προσπάθειά του αυτή θεωρεί ότι η ανάπτυξη του οικισμού πρέπει να έχει άμεση σχέση με την παρακμή ενός άλλου, του μεγαλύτερου οικισμού της περιοχής, που ονομαζόταν Γέρνα: καταφεύγει έτσι σε ένα πολύ χρησιμοποιημένο ιστορικό άλλοθι, σύμφωνα με το οποίο οι κάτοικοι της Γέρνας που ήταν στην περιοχή όπου σήμερα οι αλυκές του κόλπου της Καλλονής, πιεζόμενοι από πειρατικές επιδρομές αναγκάστηκαν να συμπυχθούν προς το εσωτερικό του νησιού. Έτσι ήλθαν στην περιοχή του σημερινού χωριού, το οποίο ήταν τότε - κατά τον Παρασκευαΐδη - μικρός οικισμός με επίκεντρο το σημερινό εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής και γι' αυτό, γύρω στα 1580 περίπου, αρχίζει να χάνεται από τις πηγές το όνομα της Γέρνας και να εμφανίζεται δυναμικά εκείνο της Αγίας Παρασκευής.

Έτσι προσπαθεί ο οξυδερκής Χρίστος Παρασκευαΐδης να δώσει ιστορική υπόσταση στις παραδόσεις που κυκλοφορούν, να αξιοποιήσει κάποιες πληροφορίες που διαθέτει από έγγραφα, προερχόμενα κυρίως από το αρχείο της μονής Λειμώνος,

να συγκροτήσει μια ιστορική αλληλουχία. Στο σχήμα που συνθέτει προσθέτει και έναν άλλο οικισμό, εκτός από την Γέρνα, και είναι αυτός του Αγίου Δημητρίου, τον οποίο τοποθετεί εκεί που βρίσκεται και σήμερα το ομώνυμο εκκλησάκι. Αιτία της μετοικεσίας των κατοίκων του Αγίου Δημητρίου προς την Αγία Παρασκευή, κατά τον Χρίστο Παρασκευαΐδη, είναι η αστυφιλία, αφού ο οικισμός εκεί που βρισκόταν δεν κινδύνευε από πειρατικές επιδρομές, και κατά συνέπεια, ο λόγος της μετοικεσίας δεν ήταν εύλογος και προφανής.

Τέλη, λοιπόν, του 16ου αι. οι κάτοικοι δύο οικισμών, της Γέρνας και του Αγίου Δημητρίου, μετακινούνται προς τον ήδη οικισμένο χώρο της σημερινής Αγίας Παρασκευής για διαφορετικούς λόγους - φόβος πειρατών / αστυφιλία - και έτσι συγκροτείται ένα ενισχυμένο οικιστικό σύνολο που σιγά-σιγά εξελίσσεται στη σημερινή Αγία Παρασκευή, με όλες φυσικά τις διαδοχικές μεταβολές που γνωρίζουν όλοι οι οικισμοί. Η γοητευτική αυτή ερμηνεία προσλαμβάνει και μια άλλη παράμετρο καθώς αποδίδει στους έποικους από τη Γέρνα γεωργικές ενασχολήσεις, σ' εκείνους του Αγίου Δημητρίου κτηνοτροφικές και έτσι το σύνολο που

2.

2. Τελευταίο στάδιο του αλωνίσματος: Το «ξελίγνισμα» και ο διαχωρισμός από τα «κότσαλα» (τα σκύβαλα).

δημιουργείται είναι λογικό να χαρακτηρίζεται από γεωργοκτηνοτροφικές ασχολίες, όπως συμβαίνει, πράγματι, με την Αγία Παρασκευή.

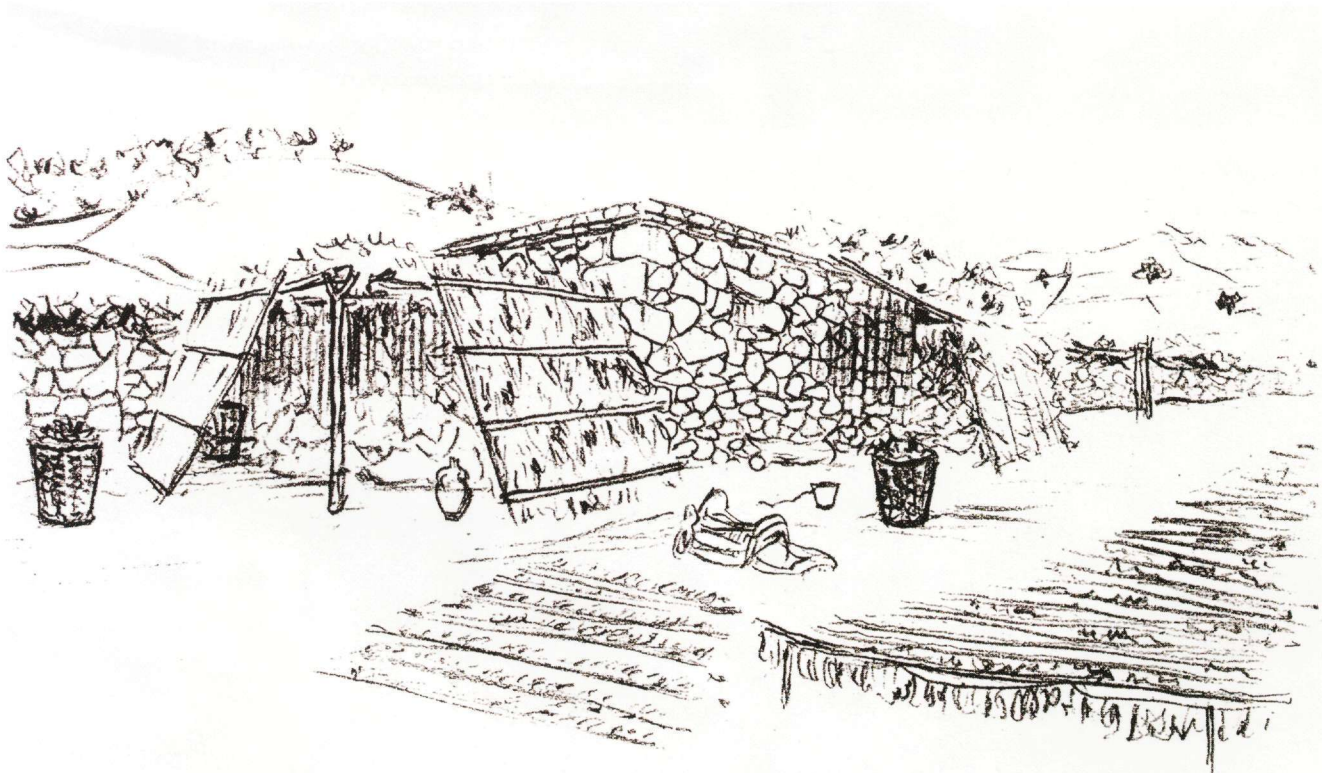
Ωστόσο η Αγία Παρασκευή εκτός από τον Χρίστο Παρασκευαΐδη, ευτύχησε να έχει και ένα δεύτερο σημαντικό λόγο που ασχολήθηκε συστηματικά με την ιστορία της. Πρόκειται για τον Κώστα Παπαχαλαράμπους, γνωστό με το ψευδώνυμο Κώστας Μάκιστος, που το 1970 τύπωσε στην Αθήνα το βιβλίο του *Η Σελλάδα Αγίας Παρασκευής Λέσβου. Ιστορική και λαογραφική έρευνα*.

Αυτός λοιπόν ο δάσκαλος και συγγραφέας με την περιπετειώδη δράση και ζωή, έχοντας υπόψη του τα νέα στοιχεία που προέρχονται από την *Περιγραφή της Λέσβου* του μητροπολίτη Μηθύμνης Γαβριήλ - σημαντικό κείμενο που εντόπισε και τύπωσε το 1960 ο Ιωάννης Φουντούλης - παρατήρησε ότι υπήρχε διάσταση ανάμεσα στα στοιχεία της νέας πηγής και στη θεωρία του Παρασκευαΐδη. Είπαμε ότι ο τελευταίος υποστηρίζει ότι η συγκρότηση της Αγίας Παρασκευής έγινε από τους εποίκους των οικισμών Γέρνας και Αγίου Δημητρίου· όμως ο μητροπολίτης Γαβριήλ που συντάσσει το κείμενό του αργότερα - γύρω στα 1622- αναφέρει

παράλληλα την ύπαρξη των δύο οικισμών και επιπλέον και εκείνου με το όνομα Αρακλή που βρισκόταν κοντά στη Γέρνα· μάλιστα σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει, μεγαλύτερο οικιστικό σύνολο παρουσιάζεται την εποχή αυτή να είναι στην περιοχή που μας απασχολεί αυτός της Αγίας Παρασκευής.

Η μαρτυρία του Γαβριήλ οδηγεί τον Μάκιστο σε πολυχρόνια αναζήτηση και συλλογή στοιχείων από την κοινωνική ζωή του χωριού, το τοπωνυμικό, τις παραδόσεις αλλά και από ιστορικές πηγές· εφοδιασμένος, λοιπόν, με τα στοιχεία αυτά καταλήγει στο συμπέρασμα ότι όταν ο Γαβριήλ αναφέρεται στην Αγία Παρασκευή πρέπει να εννοεί την περιοχή της σημερινής συνοικίας του χωριού με το όνομα Σελλάδι, την οποία ο Μάκιστος θεωρεί ως τον πρωταρχικό οικισμό, και όχι την Γέρνα. Πολύ σωστά, επίσης, υποστηρίζει κάνοντας αναφορά σε ιστορικά στοιχεία, ότι η εκκλησία των Ταξιαρχών δεν χτίστηκε από εποίκους της Γέρνας, όπως υποστήριξε ο Παρασκευαΐδης, αλλά ήταν παλαιότερης εποχής.

Αυτά λοιπόν, υποστηρίζουν οι δύο ιστορικοί της Αγίας Παρασκευής. Ωστόσο εμείς σήμερα διαθέτου-

Μίλτης Παρασκευαΐδης, 25 Αυγ 1941 στη Αγία Παρασκευή Λέσβου
καθολοκαλλιέργεια
Lespos - Agia Paraskevi, 25.8.1941 / Miltis Paraskevaïdis

Z 37.

με περισσότερες πηγές απόσες είχαν οι δύο λόγιοι στη διάθεσή τους και βέβαια έχουμε και άλλη μέθοδο να προσεγγίζουμε τα πράγματα. Με βάση λοιπόν τα νεότερα στοιχεία ξέρουμε ότι το 1548 κιόλας η Αγία Παρασκευή έχει 71 νοικοκυριά και αυτό είναι κοντά στην αλήθεια επειδή προέρχεται από τα τουρκικά φορολογικά κατάστιχα. Φυσικά τα στοιχεία των οθωμανικών καταστίχων αναφέρονται κυρίως στην είσπραξη φόρων αφήνοντας απέξω ορισμένες, έστω και μικρές, κατηγορίες πληθυσμού (ανήλικους, χήρες, ιερωμένους, τρελούς, κ.ά.) και κατά συνέπεια δεν μπορούμε να φθάσουμε στον ακριβή αριθμό του πληθυσμού. Ωστόσο έχουμε πλέον στη διάθεσή μας ένα σοβαρό στοιχείο, ότι δηλαδή η πιθανολογούμενη προοδευτική εξέλιξη του οικισμού βεβαιώνεται τώρα και με αριθμητικές αναγωγές.

Τούτο όμως, πέρα από την όποια άλλη αξία έχει, σημαίνει ότι ο οικισμός είναι ήδη συγκροτημένος, έχει τουλάχιστον 100 σπίτια, και κατά συνέπεια πρέπει να υπάρχει κιόλας, να υφίσταται από τα μέσα του 15ου αι., αν κάνουμε μια πρόχειρη και χονδρική δημογραφική αναγωγή προς τα πίσω. Οι ίδιες πηγές μας πληροφορούν επίσης ότι 120 περίπου χρόνια αργότερα, δηλαδή το 1671, ο

πληθυσμός του χωριού έχει σχεδόν διπλασιασθεί αφού τα νοικοκυριά που φορολογούνται είναι τώρα 135 ενώ μετά από δύο περίπου αιώνες, και συγκεκριμένα το 1909, τα νοικοκυριά έχουν γίνει 860, γνωρίζοντας την αλματώδη εξέλιξη και ανάπτυξη που σε γενικές γραμμές γνωρίζει όλο το νησί.

Με βάση λοιπόν τα τελευταία στοιχεία που μας παρέχουν οι οθωμανικές καταστιχογραφικές πηγές η Αγία Παρασκευή υπάρχει ως οικισμός και δεν είναι αποφασιστικής σημασίας η μετοικεσία των κατοίκων της Γέρνας, που υποστηρίζει ότι έγινε ο Παρασκευαΐδης. Πιθανόν να έγινε και αυτό πάντως και αν πραγματοποιήθηκε μετακίνηση κατοίκων από γειτονικούς οικισμούς αυτή κατευθύνεται προς ένα χωριό κιόλας συγκροτημένο, το οποίο έτσι δεν οφείλει την ύπαρξή του στην έλευση εποίκων αλλά, ίσως, να δέχτηκε και αυτούς στους κόλπους του. Ακόμα, πιθανό κέντρο οικισμού πρέπει να είναι η γύρω από την περιοχή της εκκλησίας των Ταξιαρχών έκταση, από την οποία σιγά σιγά να επεκτείνεται ο οικισμός, ανάλογα με τις δημογραφικές του ανάγκες, ενσωματώνοντας βαθμιαία τμήματα της γύρω περιοχής στο πρωταρχικό οικιστικό πλέγμα.

4.

4. Μετά τη λειτουργία στο Χριστό της «Αρακλής» το καθιερωμένο γλέντι.

B) Στο Πέρασμα του Χρόνου

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω στοιχεία η ύπαρξη του οικισμού της Αγίας Παρασκευής ανάγεται με ασφάλεια τουλάχιστον γύρω στο 1500. Ωστόσο η τεκμηρίωση για τη μετέπειτα εξέλιξη της έως και τα μέσα του 18ου αι., όταν πλέον πυκνώνουν οι πληροφορίες, είναι σχεδόν αδύνατη ή τουλάχιστον ψηλαφητή. Έτσι αναμένοντας τις νέες πληροφορίες που θα μας δώσουν και πάλι, όπως βάσιμα πιστεύω, οι οθωμανικές πηγές δεν μπορούμε παρά να αναφέρουμε στη συνέχεια την μαρτυρία του μητροπολίτη Μηθύμνης Γαβριήλ, που ήδη έχουμε κιόλας μνημονεύσει. Γράφει λοιπόν ο Γαβριήλ για την Αγία Παρασκευή περίπου γύρω στα 1620: «Κώμη τῆς ἀγίας Παρασκευῆς διὰ τὸ εἶναι τὸν ναὸν αὐτῆς ἐκεῖ παλαιόν, λελατοξευμένον ἐν τῇ πέτρᾳ ἔσω τοῦ βουνοῦ μικρὸς ἀλλ' ὠραῖος καὶ ἀσκητήριον μικρότατον ὅμοιον ἔχει ἐτέρας δύο ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὀἴκους χριστιανῶν ὀγδοήκοντα, ἀγαρηνῶν μόλις δέκα».

Η μαρτυρία του πρώην μητροπολίτη της περιοχής μπορεί να έχασε τώρα πια την κυριαρχική σημασία που είχε πριν από την κατάθεση των στοιχείων που μας παρέχουν οι οθωμανικές πηγές, δεν παύει όμως να αποτελεί ένα πολύτιμο στοιχείο για την Αγία Παρασκευή αλλά, γενικότερα, και για πολλούς οικισμούς της Λέσβου. Όπως έχει πλέον διαμορφωθεί η κατάσταση με βάση τα νέα στοιχεία, ο Γαβριήλ συμβάλλει αποφασιστικά στην ενίσχυση της διαπίστωσης ότι ο οικισμός γύρω στα 1620 είναι πια διαμορφωμένος με τα σπίτια και τις εκκλησίες του, και την κυριαρχία του χριστιανικού στοιχείου.

Έτσι περίπου έχουν τα πράγματα σχετικά με τις πρώτες πληροφορίες για την Αγία Παρασκευή. Ωστόσο ο οικισμός, όπως έχουμε κιόλας αναφέρει, αναπτύσσεται και σιγά σιγά αναδεικνύεται σε έναν από τους πιο ρωμαλέους οικισμούς της Βορειοανατολικής περιοχής του νησιού. Βέβαια δεν μπορεί κανένας με συνεχή αναφορά στις πηγές να παρουσιάσει όλες τις πτυχές της εξέλιξης της Αγίας Παρασκευής, Ωστόσο μπορούμε, όπως συμβαίνει τις περισσότερες φορές, με παρομοίου είδους θέματα, να επιστημόνουμε ορισμένες χαρακτηριστικές «στιγμές» της ιστορίας του οικισμού. Ο διασκελισμός που γίνεται είναι εκ των πραγμάτων αρκετά μεγάλος αλλά πρέπει να βρεθούμε προς τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αι. για να συναντήσουμε ικανοποιητική πυκνότητα στοιχείων που να μας επιτρέπει ορισμένες γενικές εκτιμήσεις.

Ο Χρίστος Παρασκευαΐδης στην προσέγγιση για την ιστορία του χωριού του επικεντρώνει την προσοχή του στα πρόσωπα, στις μεγάλες δηλαδή

5. Παραδοσιακή σκολιανή ανδρική ενδυμασία.

οικογένειες που με τις διάφορες επιμειξίες γίνονται ακόμα μεγαλύτερες, συμβάλλοντας έτσι στη γενική ανάπτυξη του οικισμού. Αρχίζει λοιπόν από την οικογένεια των Καλπακλήδων την οποία εντοπίζει σε διάφορα έγγραφα, σε διάφορα αφιερώματα, σε συγγένειες, σε μεταναστευτικές κινήσεις. Το όνομα αναφέρεται και ως Καλπακόγλου, αλλά δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία, όση έχουν οι επιγαμίες της οικογένειας με άλλες οικογένειες της Αγίας Παρασκευής αλλά και άλλων χωριών (Αγιάσο, Μόλυβο, Καλλονή, Πλωμάρι). Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται διάφοροι κλάδοι που έχουν τα ονόματα Χατζηγιαννάκης, Χατζηπροκόπης, Χατζηγεωργάκης, Χατζηνικόλας, Χατζαντώνης, Χατζαναγνώστης που με τη σειρά τους συμπλέκονται με τους Πλάτωνα, Χατζηγιάννηδες, Γουδήδες, Σαραγάδες, Θεοδοσιάδηδες, Χριστοφίδηδες, Σταυρακέλληδες, Κουλμανδάδες, Κομνηνάκηδες κ.λπ.

Να λοιπόν ο οικογενειακός ιστός που δίνει την ώθηση στο χωριό μάλιστα ο Παρασκευαΐδης

6.

6. Πρώτη φάση του αλωνίσματος.

7.

7. 1904. Αναμνηστική φωτογραφία εκδρομής του ιδιοκτήτη Χριστόφα Ι. Χατζηγιάνη (καθήμενος στο κέντρο, με τα άσπρα) και φίλων του, στον υδρόμυλο Χατζηγιάνη, στο Μυλοπόταμο. Ποζάρουν οι επισκέπτες με τα κυνηγόσκυλά τους, η οικογένεια του μυλωνά Τραχανίτσα και πελάτες. Καθήμενος σε Β' πλάνο από δεξιά, με τη γραβάτα, ο Χρίστος Η. Παρασκευαΐδης.

αποδίδοντας μεγάλη σημασία στο γεγονός του πρώτου ονόματος προσπαθεί να συνδέσει το επώνυμο Καλπακλής με το Καλπάκι της Ηπείρου επιδιώκοντας έτσι τεχνηέντως τη σύνδεση της Αγίας Παρασκευής με τα εύρωστα Γιάννενα αφού, όπως αναφέρει, «ὁ θρυλικὸς Καλπακλῆς, μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐρρίφθη ὡς φωτεινὸν μετέωρον εἰς τὴν κώμην τότε Ἁγίαν Παρασκευήν, διὰ τὴν δώση ἰσχυρὰν πρὸς τὰ πρόσω ὄθησιν καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῇ τὴν ἀποβῆ ὁ γενάρχης τῆς πνευματικῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χωρίου μας».

Βρέθηκε λοιπόν, ο Καλπακλής, όπως βρέθηκε, στην Αγία Παρασκευή, αλλά η δυναμικότητά του και η χρησιμότητά του για το χωριό έγινε αμέσως αντιληπτή, γι' αυτό οι κάτοικοι με το πλέον πρόσφορο και αποτελεσματικό μέτρο, δηλαδή την παντρεία, φροντίζουν να τον κρατήσουν για πάντα κοντά τους. Βρίσκεται, λοιπόν, η νύφη, η Ρήγαινα Καλπακλίδαινα, που η ύπαρξή της βεβαιώνεται και από τη γραπτή τεκμηρίωση, και γίνεται γυναίκα του ανθρώπου ο οποίος θα προσδώσει την αποφασιστική ώθηση στην εξέλιξη του χωριού.

Με αυτόν τον κάπως περιπετειώδη τρόπο η Ήπειρος, τα Γιάννενα συγκεκριμένα, θα μετακινώσουν τη μεγάλη πολιτισμική και οικονομική δυναμική τους και στην Αγία Παρασκευή, και το πράγμα φαίνεται να λειτουργεί καλά στο πλαίσιο

της παράδοσης ερμηνεύοντας δράσεις και συμπεριφορές. Αλλά οι Καλπακλήδες τονίζουν και ένα άλλο στοιχείο της Αγίας Παρασκευής που είναι βέβαια η κινητικότητα του πληθυσμού της, ή τουλάχιστον μιας μερίδας του πληθυσμού της, που κινείται στην αρχή προς τα γύρω χωριά και αργότερα, ή και παράλληλα, και προς την αντίπερα Μικρά Ασία, και γενικά την Ανατολή: Ο Σταυράκης, γιος του Χατζηαναγνώστη Καλπακλόγλου, θα αναχωρήσει χάριν εμπορίας στο Αδραμύττι και άλλοι συγγενείς του προς άλλες κατευθύνσεις εκτός του νησιού.

Μέσα από τις αφηγήσεις του Παρασκευαΐδη, ο οποίος προσπαθεί να τεκμηριώσει ότι ο μισός τουλάχιστον πληθυσμός της Αγίας Παρασκευής εμμέσως προέρχεται από την Ήπειρο, μπορούμε να εντοπίσουμε τα στοιχεία εκείνα που μας είναι γνωστά και από άλλους οικισμούς και βέβαιο είναι, ότι οι ισχυρές οικογενειακές συγκεντρώσεις ευνοούν την ανάπτυξη του οικισμού, ο πληθυσμός του οποίου, όταν τα πράγματα γίνονται δύσκολα, ένα μέρος τουλάχιστον θα πάρει αρχικά το δρόμο της Ανατολής, αργότερα της Αφρικής, της Αυστραλίας, της Αμερικής, πραγματικότητα που εύκολα διαπιστώνεται και στις μέρες μας από τον μεγάλο αριθμό των μεταναστών, που έχουν ισχυρή αναφορά στο χωριό της Αγίας Παρασκευής.

Οι Αγιαπαρασκευώτες που φεύγουν προς τη Μ.

8. Παραδοσιακό όργωμα και σπορά με τα βόδια, το πρωτοβρόχι.

Ασία θα επιλέξουν ως τόπο μαζικής εγκατάστασης τη Μαινεμένη και τα ιστορικά στοιχεία, που τον δέκατο όγδοο αιώνα είναι πλέον πολλαπλάσια, ββαιώνουν τις κινήσεις του πληθυσμού, τις εγκαταστάσεις στη Μαινεμένη, τις δραστηριότητες, τις επιγαμίες με τους γηγενείς, την επανάκαμψη ορισμένων, την τοποθέτηση κεφαλαίων σε αγορές κτημάτων κ.λπ. Η κίνηση αυτή πάντως προσδιορίζεται από μόνιμες εγκαταστάσεις κατοίκων αλλά και εποχικές μεταναστεύσεις, όταν η ανάγκη εργατικών χεριών για τις δραστηριότητες της μικρασιατικής γεωργίας διευκόλυνε τα πράγματα και έδινε προσωρινή απασχόληση σε ένιους δυσπραγούντες κατοίκους του χωριού. Και βέβαια πέρα από τη γεωργία υπάρχει και το εμπόριο που είναι συνεχές μεταξύ του νησιού και των μικρασιατικών παραλίων.

Η κίνηση και δραστηριότητα των κατοίκων της Αγίας Παρασκευής προς τη Μαινεμένη και τις γύρω περιοχές (Κασαμπάς, Μαγνησία) θα συνεχισθεί καθόλο τον 19ο αι., κάποιες χρονικές περιόδους θα ενδυναμωθεί - πάγωμα ελαιοδένδρων (1850), σεισμός (1867) - και φυσικά όλα αυτά θα τελειώσουν το 1922.

Αυτά τα στοιχεία που κινούνται βέβαια ανάμεσα στην παράδοση και στην πραγματικότητα μας δίνουν τη δυνατότητα για ορισμένες ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις γύρω από τις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων του οικισμού.

Γνωρίζουμε βέβαια ότι οι κυρίως απασχολήσεις των κατοίκων δεν μπορούσαν να είναι άλλες από τις γεωργοκτηνοτροφικές. Τούτο, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, συνάγεται και από τα πρώτα ακόμα στοιχεία για την ύπαρξη του οικισμού, αλλά και από την πορεία που διαγράφει στο χρόνο, η οποία αποτυπώνεται και στις σημερινές ακόμα πραγματικότητες, οι οποίες ανάγουν το χωριό σε έναν από τους τελευταίους οικισμούς με σαφή τα γεωργοκτηνοτροφικά χαρακτηριστικά.

9.

9. Κοινοτικό ελαιοτριβείο: Το άπλωμα του χαμουριού (ελαιοπολτού) στο ελαιόπανο.

Η ιστορική πλαισίωση είναι καλή για την περίπτωση αυτή καθώς το 1774 ιδρύθηκε το «Ισνάφι των ζευγάδων» (Μεγάλο ισνάφι), από τα πρώτα στο νησί, με προστάτη τον Άγιο Χαράλαμπο. Η συνάφεια του χωριού με τον άγιο αυτό, κατ'εξοχήν θεωρούμενο αγροτικό άγιο, και με τη λατρεία του που συνεχίζεται αμείωτη έως τις μέρες μας και αναλύεται σε άλλες σελίδες του βιβλίου αυτού, είναι ισχυρό στοιχείο που ββαιώνει τα έντονα γεωργικά χαρακτηριστικά του χωριού. Και βέβαια οι δραστηριότητες και κύριες μέριμνες του ισναφιού δεν μπορεί να είναι παρά όσες σχετίζονται άμεσα με τις γεωργοκτηνοτροφικές ενασχολήσεις τους: μέριμνα για τη διευθέτηση χειμάρρων, μέριμνα για τη συντήρηση αγροτικών δρόμων (ημέρα υποχρεωτικής αγγαρείας υπέρ των δρόμων η λεγόμενη Τσαγκαροδευτέρα, η μετά την Κυριακή της Κρεοφάγου Δευτέρα), μέριμνα για το πότισμα των ζώων, μέριμνα για τη διατήρηση ορισμένων κανόνων στη διάθεση και καλλιέργεια της γης. Το Ισνάφι αυτό, το οποίο φαίνεται ότι κάλυπτε το σύνολο των απασχολήσεων του χωριού, θα αποκτήσει νομική προσωπικότητα το 1915, οπότε θα μετονομαστεί σε «Γεωργικό Σωματείο η Πρόοδος», που υφίσταται ως τις μέρες μας.

10. Ζευγάς της Αγίας Παρασκευής Λεσβού. 8.1941
Lesbos - Αγία Παρασκευή Μίλης Παρασκευαΐδης

10. Αγρότης στον κάλυβό του. Σκίτσο του Μίλητ Παρασκευαΐδη.

Φυσικά η κινητικότητα του πληθυσμού είναι ένα άλλο στοιχείο το οποίο προσδιορίζει τις ασχολίες των κατοίκων του. Τούτο επειδή με την αύξηση του πληθυσμού η γη της Αγίας Παρασκευής δεν επαρκεί για να θρέψει τον πληθυσμό της, ο οποίος αναζητεί διέξοδο μόνιμη ή εποχική, αρχικά προς την κοντινή Μ. Ασία και αργότερα σε άλλες ηπείρους. Φυσικά η έκταση που ελέγχει το χωριό φαίνεται να είναι αρκετά μεγάλη καθώς προσδιορίζεται από τις ανοιχτές προς τον κόλπο της Καλλονής εκτάσεις που ευνοούν την καλλιέργεια των σιτηρών. Ωστόσο αυτός είναι ο ένας παράγοντας επειδή υπάρχει αρκετά μεγάλη δασική πευκόφυτη έκταση (το τσαμλίκι) που το περιορίζει ενώ οι μοναστηριακές εκτάσεις της μονής Λεμιώνος το περιορίζουν και από την άλλη πλευρά.

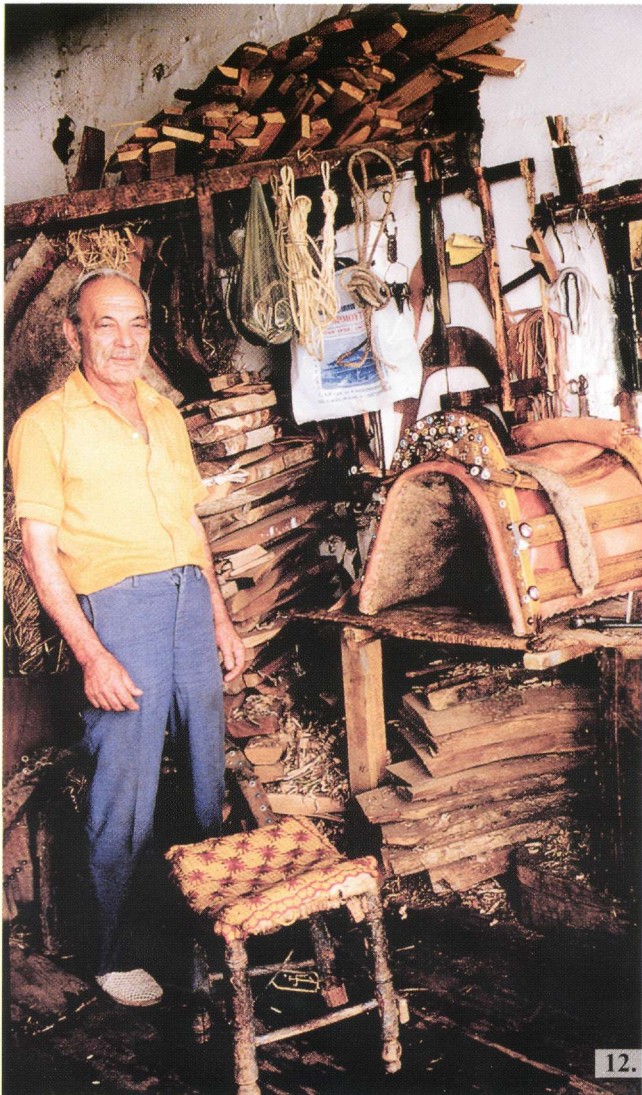
Άλλα στοιχεία που ενισχύουν την γεωργοκτηνοτροφική φυσιολογία του είναι το αρκετά εκτεταμένο δίκτυο νερόμυλων και αλευρόμυλων που υπάρχει στη περιφέρειά του, η φροντίδα για τα νερά της περιοχής, η ανάπτυξη επαγγελματιών άμεσα σχετιζομένων με τις ασχολίες των κατοίκων

όπως ήταν οι κετσετζήδες, δηλαδή οι κατασκευαστές κετσέδων, επιστρωμάτων για τα σπίτια και τα ζώα (κάτω από το σαμάρι) από τα αρνόμαλλα του χωριού, βαριών αγροτικών πανωφοριών (κεπενέκια), καλυμμάτων της κεφαλής των αγροτών (κιουλάφια). Και φυσικά το εκτεταμένο ευρύτατα επάγγελμα των σαμαράδων (δείγματά του βρισκόμαστε και σήμερα στο χωριό) με θαυμάσιες ως προς την τεχνική και την αισθητική κατασκευές.

11.

11. Μεράκι και τέχνη συνταιριασμένα στην κατασκευή του τυροβολιού.

12.

13.

12,13. Ο σαγματοποιός: Σύνεργα και προϊόντα της τέχνης του, καινούρια και επισκευασμένα στο κλασικό εργαστήρι του.

14.

15.

14,15. Χαρακτηριστική γωνιά κατωγιού.

Αλλά, όπως έχουμε τη δυνατότητα να δούμε και σήμερα ακόμα, η αγροτική φυσιογνωμία του χωριού τονίζεται από τη μορφολογία των σπιτιών του χωριού τα οποία αποτυπώνουν ένα πολύ χαρακτηριστικό τύπο αγροτικών σπιτιών με χώρους αντίστοιχους με τις ασχολίες του νοικοκύρη: κατώγι με ληνό και υπολήνιο (πουλήμι), αποθήκη ελαιοκάρπου (πατή), αποθήκες με κιούπια και σφίδες για την αποθήκευση λαδιού, κρασιού, τυριού, σύκων, παστών, κ.λπ. Ακόμα βρίσκουμε αμπάρια για τα δημητριακά, η ντάμια για τα ζώα με παχνιά και αχυρώνα.

Ένα άλλο κεντρικό σημείο γύρω από το οποίο συστρέφονται όλοι όσοι επιχειρούν να ανασυνθέσουν τα στοιχεία που συνιστούν την ιστορία ενός τόπου, ενός χωριού, μιας πόλης είναι τα σχολικά πράγματα, δηλαδή η σύσταση σχολείων, η δράση των δασκάλων, οι τυχόν διαφορές ανάμεσα σε συντηρητικούς και προοδευτικούς δασκάλους, τα προγράμματα, τα βιβλία κ.λπ.

Έτσι και για την Αγία Παρασκευή έχουμε συχνές

αναφορές για ποσά που με τη διαθήκη τους προορίζουν διάφοροι κάτοικοι για την ενίσχυση του «κοινοῦ» σχολείου του χωριού τους, στις αρχές του 19ου αιώνα. Ωστόσο η ίδρυση (1832) του μεγαλοπρεπούς σχολικού διδακτηρίου του χωριού συνιστά το όριο μιας άλλης σχολικής πραγματικότητας. Και αυτή όντως πραγματώνεται με την παρουσία και τη διδασκαλία του Μανταμαδιώτη λόγιου και αποφοίτου της Σχολής των Κυδωνιών Σταυράκη Αναγνώστη, γνωστού κυρίως για την *Λεσβιάδα* του που εκδόθηκε στα 1850.

Το Αλληλοδιδασκτικό σχολείο με την παρουσία του Αναγνώστη και τη βοήθεια της κοινότητας του χωριού γρήγορα αποδίδει καρπούς αφού ανάμεσα στους μαθητές του βρίσκουμε τα ονόματα-μεταλλαγμένα από τον Σταυράκη Αναγνώστη-των Γ. Αριστείδη (Γ. Πάπης), Κ. Γιακίνθου (Κ. Πατσελής), Ξενοφώντα Καραπαναγιώτη (Ευστράτιος Καραπαναγιώτης), που με τη σειρά τους θα ενταχθούν στο σύστημα της λεσβιακής εκπαίδευσης του 19ου αι.

16.

16. Τάξη του αρρεναγωγείου του έτους 1903. Διακρίνεται δεξιά ο αείμνηστος δάσκαλος Ευστράτιος Καπουτσέλλης.

Στην παρούσα σύντομη εξιστόρηση ορισμένων πτυχών από την ιστορία της Αγίας Παρασκευής δεν είμαστε ιδιαίτερα εξαντλητικοί. Φυσικά άλλοι συνάδελφοι συμπληρώνουν με τις δικές τους προσεγγίσεις την εικόνα του χωριού: την αρχαιολογική, οικιστική, οικονομική, λαογραφική υπόστασή του. Ωστόσο, μια άλλου τύπου προσέγγιση θα είχε ακόμα να προσθέσει πολλά και αναλυτικά στοιχεία για τους ανθρώπους, τη δημογεροντία, τους λόγιους, τα οικονομικά, τα σωματειακά κ.λπ.

στοιχεία του χωριού. Έστω όμως και αυτή η *εισοσμήν ευωδίας* περιγραφή της Αγίας Παρασκευής, πιστεύω ότι ανέδειξε τη σημασία του οικισμού και την δυναμική παρουσία του στη ζωή του νησιού της Λέσβου.

Παναγιώτης Μιχαηλάρης
Κύριος Ερευνητής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σταυράκης Α. Αναγνώστης, *Λεσβιάς Ωδή*, Σμύρνη 1850, β' φωτομχ. επανέκδοση Αθήνα 1972 (με πρόλογο Κ. Τσέλεκα και εισαγωγή Γ. Βαλέτα).
2. Δ. Ν. Καρύδης-Μ. Κιελ, *Μυτιλήνης Αστυγραφία και Λέσβου Χωρογραφία (15ος-19ος αι.)*, Αθήνα 2000.
3. Στρατής Κράλης, *Η Αγία Παρασκευή Λέσβου*, Μυτιλήνη 1963.
4. Κώστας Μάκιστος (Παπαχαραλάμπους), *Η Σελλάδα Αγίας Παρασκευής*, Αθήνα 1970.
5. Κώστας Γ. Μίσσιος, *Λόγιοι και λογοτέχνες της Αγία Παρασκευής Λέσβου*, Μυτιλήνη 1993.
6. *Ο Νέος Αγών*, Εβδομαδιαία τοπική εφημερίς, ιδιοκτήτης Ευριπίδης Πλάτων, τχ. 1 (11 Μαρτίου 1934) - τχ. 45 (24 Φεβρουαρίου 1935).
7. Χρίστος Παρασκευαΐδης, *Η Παλαιά Αγία Παρασκευή*, Μυτιλήνη (1936).
8. Χριστόφας Χατζηγιάννης, *Το πανηγύρι του Ταύρου Αγίας Παρασκευής Λέσβου*, Μυτιλήνη 1969.